

7. Профілактичні заходи «Мігрант» на Херсонщині // Всеукраїнська інформаційно-аналітична щомісячна газета «Мігрант». – 2018: [Режим доступу]
<http://migraciya.com.ua/news/ManagementofLCAinKhersonregion/proflaktic-hn-zakhodi-mgrantna-khersonshhin/>
8. Соціально-економічний аналіз Херсонської області: [Режим доступу]
http://www.hgi.org.ua/strat_1.pdf
9. Херсонщина – прикордонний регіон // Всеукраїнська інформаційно-аналітична щомісячна газета «Мігрант». – 2018: [Режим доступу]
<http://migraciya.com.ua/news/ManagementofLCAinKhersonregion/khersonshhina--prikordonijj-regon/>
10. Чисельність населення (за оцінкою) на 1 серпня 2018 року та середня чисельність у січні-липні 2018 року // Головне управління статистики у Херсонській області: [Режим доступу] <http://www.ks.ukrstat.gov.ua/arkhiv-2018-roku/2208-chiselnist-naselennya-za-otsinkoyu-ta-serednya-chiselnist-u-2018-rotsi/6995-chiselnist-naselennya-za-otsinkoyu-na-1-serpnya-2018-roku-ta-serednya-chiselnist-u-sichni-lipni-2018-roku.html>

ОМЕЛЬЧЕНКО Н.В., БЕЛЬЗА К.І.

СПЕЦИФІКА ШЛЮБНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ УРБАНІЗАЦІЇ

Постановка проблеми. Сьогодні Україна переживає складну демографічну кризу, що супроводжується різким скороченням народжуваності та зростанням смертності. Зниження рівня життя й утрата опори на звичні соціальні інституції, невпевненість у майбутньому сім'ї призвели багатьох людей до перегляду своїх шлюбних і репродуктивних планів. Сформувалась певна негативна тенденція, під час якої люди відмовляються від народження дітей, відкладаючи це на кращі часи, або взагалі відкладають шлюби, замінюючи їх альтернативними формами стосунків. Однією з головних причин такої тенденції є процес урбанізації. Традиційна форма сім'ї, що була присутня в багатьох поколіннях, з великою кількістю дітей, яка представляла собою в першу чергу колектив, що протистоїть «викликам» навколишнього середовища, поступово почала втрачати цінність. Нові сім'ї, які створювалися в місті, живуть вже за іншими принципами, і ця тенденція отримувала розвиток від покоління до покоління. Порушився властивий селянській родині тісний зв'язок між числом ідців і числом працівників. Тепер потреби сім'ї при інших рівних умовах залежать від кількості та віку її членів, перш за все дітей, які залишаються утриманцями набагато довше, ніж раніше, а економічні ресурси - від оплати праці наявних в її складі працівників. А все це є, в першу чергу, причиною погіршення умов відтворення населення [1].

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Значний внесок у дослідження різних аспектів шлюбності населення внесли видатні демографи, соціологи, економісти, географи, зокрема вчені А. І. Антонов, Т. А. Гурко, В.О. Джаман [2], Н.І. Мезенцева, С. С. Седельников, В. А. Сисенко, А.І. Слюсар та ін.

Метою даної статті є вивчення особливостей і напрямів трансформації сучасної шлюбної поведінки населення України в умовах урбанізації.

Виклад основного матеріалу. Однією із рис падіння шлюбності є зменшення показників народжуваності в Україні загалом, а особливо у регіонах з високою часткою сільських жителів. Важливими чинниками, що впливають на народжуваність, є шлюбність та розлучуваність. Ранні шлюби, що були характерними для сільської місцевості України тривалий час, змінюються на користь тих, хто одружується пізніше [4]. Ріст кількості розлучень вже з часів отримання Україною незалежності був таким же помітним, як і зменшення показників шлюбності. Так, в Україні у 1991 р. було зареєстровано 9,5 шлюбів на 1000 осіб, в 2005 р. – 7,1, а в 2017 р. – 6,5; з них у міських поселеннях цей показник у 2017 р. склав 5,8 шлюбів на 1000 осіб, а у сільській місцевості – 4,3 [3]. Рівень шлюбності міського населення є більшим, ніж сільського, що може бути зумовлено вищим рівнем укладення повторних шлюбів. Зменшення показників шлюбності в країні у сільській місцевості пов'язане із низькою народжуваністю та значним механічним відтоком молодих людей з сільської місцевості. Разом з тим зареєстровано 33,2 тис. розірвань шлюбів в органах державної реєстрації актів цивільного стану та задоволено судами першої інстанції 95,6 тис. заяв і позовів про розірвання шлюбу. Коефіцієнт розлучуваності – 3,3 розлучення на 1000 наявного населення (у 2005 р. цей коефіцієнт дорівнював 3,9 ‰).

В територіальній диференціації шлюбної поведінки населення прослідковується певна закономірність, зокрема більш розвинені та урбанізовані регіони і міста (м.Київ, Київська, Харківська, Дніпропетровська, Одеська області), які мають коефіцієнт шлюбності більше 6,5‰ мають і найбільші показники розлучуваності (рис.1). В той же час, області, що мають рівень урбанізації нижче за середньоукраїнський (69,2%) [3] показали найнижчі результати за показником розлучуваності і досить непогані показники шлюбності.

Зважаючи на досить значний прямий кореляційний зв'язок показника розлучуваності і рівня урбанізації (0,58), можна говорити про те, що міське населення, ведучи своєрідний міський спосіб життя, що, на противагу сільському, відрізняється вищим ритмом, більшим

різноманіттям, соціальною і просторовою мобільністю населення через альтернативні пропозиції навчання, зайнятості тощо, є досить ліберальним щодо сімейних відносин. В умовах урбанізації людина, а зокрема жінка, має більше можливостей для самореалізації, кар'єрного зростання та особистісного розвитку, що негативно відображається на шлюбній ситуації, адже питання утворення сім'ї відкладається на потім.

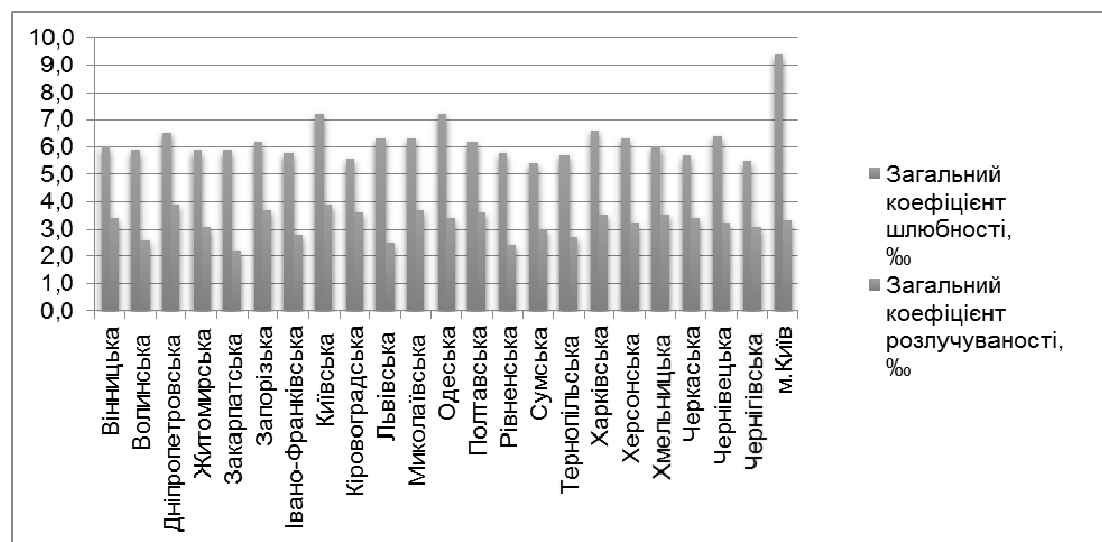

Рис. 1. Коефіцієнти шлюбності та розлучуваності України в регіональному розрізі (за 2017 рік) [3]

З одного боку, урбанізація створює необхідні умови для розвитку, вона по суті означає модернізацію, соціальні переваги, побутовий комфорт, доступність послуг, але, з іншого боку, вона означає і екологічні негаразди, психологічне перевантаження, «міські» хвороби й інші проблеми. Всі досягнення людства, що в умовах глобалізації є відкритими для всього світу, в Україні та інших постсоціалістичних країнах, в першу чергу, стають доступними у міському середовищі. Унаслідок цього, людина, що проживає ближче до міста є більш вимогливою і примхливою у всіх сферах життя. На жаль, специфіка урбанізації в Україні така, що її вищий за середній рівень не забезпечує належної якості життя населення та рівня комфорту. Така розбіжність виявляється в різних сферах життя населення від рівня розвитку інфраструктури до медичного обслуговування. В умовах різкої розбіжності бажань і можливостей людина більше схильна до стресів і психічних розладів, які ведуть до погіршення мікроклімату в сім'ї.

На сьогоднішній день переважання сім'ї з двома батьками, заснованої на офіційному шлюбі, дедалі більше поступається місцем однобатьківським сім'ям, очолюваним здебільшого жінками. У неповних сім'ях виникає проблема «важких» дітей і підлітків, в результаті чого

знижується рівень народжуваності. В результаті значно скоротився контингент подружніх пар, які мають оптимальні умови для народження дітей, що створює стабільний та тривалий шлюб у нашому суспільстві [1].

Чим вищий відсоток розлучень, що не компенсуються повторними шлюбами, та чим менший термін розірваних шлюбів і чим молодші жінки, котрі залишились самотніми, тим сильніший негативний вплив розлучень на рівень народжуваності.

Розлучення – крайня форма дестабілізації сім'ї. Воно є наслідком того періоду, коли в подружніх відносинах сталася, так би мовити, криза: взаємна відчуженість, відсутність взаєморозуміння, конфлікти. Така ситуація може мати хронічний характер, існувати довго і не завжди закінчується розлученням. Зрозуміло, що в такій нестабільній сім'ї відносини не сприяють народженню кількох дітей. Якщо стабільність шлюбу сприяє народженню другої і наступної дитини, то збільшення кількості дітей відповідно впливає на її подальшу згуртованість. Якщо існують фактори, що сприяють дестабілізації подружніх відносин, то поява другої дитини не зміцнить сім'ю. Щоправда, іноді й вона стає на перешкоді до розлучення. Більше того, в родинях, де є база для конфліктів між батьками, її поява може загострити конфліктні ситуації [1].

Висновки. Отже, проведений аналіз показав, що поселенська ідентичність (міська чи сільська) є фактором трансформації демографічної поведінки. Під впливом урбанізації традиційна форма сім'ї, що була присутня в багатьох поколіннях, з великою кількістю дітей, поступово почала втрачати цінність. Нові сім'ї, які створюються в умовах глобалізації та світових урбаністичних тенденцій, живуть вже за іншими принципами, однак важливою проблемою для України залишається значний дисонанс між рівнем урбанізації та якістю життя міського населення, що дуже часто є причиною розлучуваності.

Список літератури:

1. Горлач М. І. Соціологія [Текст] / М. І. Горлач, В. П. Андрущенко; за ред. В. П. Андрущенка. – К.: Харків. - 2002. - 215с.
2. Джаман В.О. Демографія: навчальний посібник / В.О. Джаман, В.М. Круль. – Чернівці : Рута, 2009. – 160 с.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Рогожин О.Г. Демографічні перспективи українського села [Текст] / О. Г. Рогожин. – К.: Інститут проблем національної безпеки. - 2002. -296 с.